

การจัดการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ด้วยหลักธรรมาภิบาล ในยุคไทยแลนด์ 4.0

Tourism Industry Business Management by Good Governance In the era of Thailand 4.0

อนุรักษ์ ไกรยุด¹ และประชา ตันเสนีย์²

Anurak Kraiyuth¹ and Pracha Tansaenee²

¹ กรรมการตรวจสอบ สมาคมผู้ตรวจสอบภายในแห่งประเทศไทย E-mail: dranurak.k@gmail.com

² อาจารย์ประจำหลักสูตรการบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง E-mail: drprachatan@gmail.com

บทคัดย่อ

สถานะเศรษฐกิจของประเทศไทยมีอัตราการเติบโตโดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งภาครัฐบาลได้ให้ความสำคัญจึงมีการกำหนดนโยบายสนับสนุนให้เอื้อต่อผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย เช่น ธุรกิจบริษัททัวร์ ธุรกิจสปา ธุรกิจร้านอาหาร ธุรกิจโรงแรม เป็นต้น เพื่อนำไปสู่มาตรฐานสากล โดยกำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยกำหนดแผนท่องเที่ยว 4.0 เพื่อสร้างความเข้มแข็งของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงสู่เศรษฐกิจโลก โดยกำหนดนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ ได้แก่ ความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน โดยจากข้อมูลสถิติของนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยเฉพาะเดือนธันวาคม 2560 มีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวมีจำนวนสูงสุดถึง 3.5 ล้านคน ส่งผลต่อรายได้ถึง 1.9 แสนล้านบาท ทั้งนี้ในปี 2560 มีนักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติเดินทางยังประเทศไทย จำนวน 35,381,210 คน ก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยว 1,824,042 ล้านบาท ทั้งนี้ผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีปัจจัยเกื้อหนุนกล่าวคือ ปัจจัยจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและปัจจัยมาตรการด้านภาษี เป็นต้น อีกทั้งรายได้ของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มการเติบโตอย่างต่อเนื่องส่งผลทำให้มีการขยายการลงทุนทั้งในส่วนของผู้ประกอบการรายใหญ่ การแข่งขันในธุรกิจประเภทเดียวกัน และมีผู้ประกอบการรายใหม่เข้ามาลงทุนในธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ท้าทายให้ธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต้องตระหนักและเร่งพัฒนาองค์กร และปรับเปลี่ยนการจัดการธุรกิจเพื่อรองรับภาวะการแข่งขันที่มีความรุนแรงในยุค 4.0

ดังนั้นผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต้องนำกลยุทธ์หลักธรรมาภิบาลประยุกต์ใช้กับการจัดการองค์กรเพื่อสร้างมูลค่าและความแตกต่างในธุรกิจ ได้แก่ 1) ความโปร่งใสและความซื่อสัตย์ 2) การวางแผนทางการปฏิบัติที่ชัดเจน และ 3) ความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญเพื่อพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพและสร้างความยั่งยืนให้กับองค์กร

คำสำคัญ : การจัดการ ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หลักธรรมาภิบาล ไทยแลนด์ 4.0

Abstract

The Thailand economy had the continuous growth rate especially the tourism industry that the government also gives precedence then defines the policy to support the tourism industry entrepreneurs such as tourism company business, spa business, restaurant business, and hotel business to lead them

บทควาณวืขการ

การจัดการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วยหลักธรรมาภิบาล
ในยุคไทยแลนด์ 4.0

to the international standards by defining tourism development plan, tourism plan 4.0 in order to strengthen the tourism industry business and be connected to the world economy, and economy development plan such as stability, prosperity, and sustainability. From the statistic of both Thai and foreigner tourists especially in December 2017, there were 3.5 million tourists having a trip that affected the income for 1.9 trillion baht, so that there were 35,381,210 foreigner tourists that affected the tourist income for 1,824,042 baht. So as to the tourism industry entrepreneurs who had many supported factors which could say that the factor of constantly increased of the tourists and the factor of tax measurements, moreover, the income of the tourism industry business tends to grow continuously that would affect to the investment expansion including major entrepreneurs, competitions in the same business type, and newcomer entrepreneurs who start investing in tourism industry business. These are the important things that challenge the tourism industry business to aware, keep pushing the organization, and adjusting the business management in order to handle the aggressive competition in this 4.0 era.

Then, the tourism industry entrepreneurs must apply the good government strategy with the organization management in order to add more business value and variations as follows, 1. Transparency and Honesty, 2. Laying clear practical guidelines, and 3. Effective cooperation which are the key strategies in order to improve tourism industry with effectiveness and create the sustainable organization.

Keywords : Management, Tourism Industry Business, Good Governance, Thailand 4.0 era.

1. บทนำ

ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทหลักที่สำคัญในการรักษาเสถียรภาพและการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยที่มีอัตราการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งภาครัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญโดยมีการกำหนดนโยบายสนับสนุนให้ผู้ประกอบการมีความเข้มแข็ง และเป็นผู้ประกอบการไทยที่มีมาตรฐานสากล เช่น นโยบายการปฏิรูปและพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่สากลและเป็นที่ยอมรับ ได้แก่ นโยบายความมั่นคง ความมั่งคั่งและความยั่งยืนของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการไทย ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี โดยมีวิสัยทัศน์ ในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่างๆ เพื่อแก้ไข จัดระบบ ปรับทิศทางและสร้างความเจริญให้กับประเทศไทยและสามารถประยุกต์เพื่อป้องกันภัยคุกคามรวมถึงจัดการกับโอกาสทางธุรกิจให้มีประสิทธิภาพโดยมุ่งหวังที่จะเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรมที่ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจ [1] ทั้งนี้ผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต้องพัฒนาและศึกษาข้อมูลด้านการจัดการธุรกิจให้เกิดความชำนาญเพื่อเตรียมความพร้อมไปสู่องค์กรในยุคไทยแลนด์ 4.0 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐบาลในยุคปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินธุรกิจจะประสบความสำเร็จผู้ประกอบการและผู้บริหารระดับสูงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กรและเป็นตัวขับเคลื่อนองค์กรในฐานะผู้นำองค์กรที่สร้างคุณค่าให้แก่องค์กรสู่ความเป็นมาตรฐานและความยั่งยืน [2]

นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย ภาครัฐบาลมีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564 โดยคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อให้การท่องเที่ยวมีการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านกระบวนการศึกษา วิเคราะห์และประเมินผลการพัฒนาเพื่อแสวงหาแนวทางปฏิบัติและกลไกในการขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการยกระดับของประเทศไทยให้เป็นประเทศที่

พัฒนาแล้ว มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการวางรากฐานและการแก้ไขปัญหาที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย ในด้านคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว บุคลากรการท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน อันส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสถานการณ์และก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจเพื่อให้การท่องเที่ยวยังคงบทบาทการเป็นสาขาหลักในการรักษาเสถียรภาพและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย [3]

ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยและถือเป็นรายได้หลักของประเทศที่ส่งผลต่อระบบการหมุนเวียนของเงินตราในประเทศไทย อีกทั้งธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มการเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจอุตสาหกรรมบริษัททัวร์นำเที่ยว ธุรกิจอุตสาหกรรมสปา ธุรกิจอุตสาหกรรมโรงแรมที่พัก เป็นต้น ที่มีการขยายตัวและมีการลงทุนของผู้ประกอบการรายใหญ่ที่เล็งเห็นโอกาสการเติบโตในธุรกิจ การแข่งขันในอุตสาหกรรมประเภทเดียวกันและมีผู้ประกอบการรายใหม่เข้ามาลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต้องตระหนักและให้ความสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ขององค์กรให้มีความชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็ยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบาล เช่น นโยบายไทยแลนด์ 4.0 มาตรการภาษี เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นการท่องเที่ยวของประเทศไทย เป็นต้น ทั้งนี้เศรษฐกิจมีการขยายตัวต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันธุรกิจที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวขยายตัวตามการเติบโตของกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวจีนเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามธุรกิจภาคบริการมีส่วนโครงสร้างในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย คิดเป็นร้อยละ 13 โดยเฉพาะสาขาธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่อยู่ในธุรกิจอุตสาหกรรมภาคบริการที่ส่งผลต่อรายได้ของประเทศไทย [4] ดังนั้นการจัดการองค์กรและการกำหนดกลยุทธ์เพื่อปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรธุรกิจเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ประกอบการและหรือผู้บริหารระดับสูงต้องคำนึงถึง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความแตกต่างในการบริหารจัดการธุรกิจ และการให้บริการแก่ผู้ใช้บริการที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งผู้ประกอบการและหรือผู้บริหารระดับสูงและพนักงานในองค์กรต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับหลักของธรรมาภิบาลที่เป็นสิ่งสำคัญเพื่อการจัดการและการปฏิบัติงาน ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าหลักธรรมาภิบาลในองค์กรและการปฏิบัติงานมีความสำคัญต่อธุรกิจ ทั้งนี้ผู้ประกอบการและหรือผู้บริหารระดับสูงไม่ได้ให้ความสำคัญหลักธรรมาภิบาลซึ่งส่งผลกระทบต่อองค์กรรวมถึงการปฏิบัติงานและผู้ใช้บริการ เช่น การทุจริตของบุคลากรการท่องเที่ยว ปัญหาความโปร่งใสในการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อาทิเช่น จากรายงานของ พ.ต.อ.อาชยน กล่าวว่า ได้รับการร้องเรียนจากกลุ่มผู้เสียหายเป็นจำนวนมากกรณีบริษัท ออล แดท ไทย ทราเวล จำกัด และบริษัท แอท ทราเวล กรุป จำกัด ซึ่งเป็นบริษัททัวร์จัดพานักท่องเที่ยวภายในประเทศไทยไปเที่ยวต่างประเทศแต่เมื่อถึงเวลาที่กำหนดกลับไม่สามารถเดินทางได้จริงตามคำโฆษณา ซึ่งมีมูลค่าความเสียหายกว่า 10 ล้านบาท ซึ่งเป็นการทุจริตทางธุรกิจ การแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ให้บริการที่ไม่เป็นธรรมฉ้อโกง ซึ่งถือเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและส่งผลกระทบต่อธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว [5] ทั้งนี้จากปัญหาดังกล่าวผู้ประกอบการและผู้บริหารระดับสูง รวมถึงบุคลากรการท่องเที่ยวต้องให้ความสำคัญและวางแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางธุรกิจและการได้เปรียบในการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ โดยการกำหนดกลยุทธ์ที่ดีและเหมาะสมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน โดยผู้ประกอบการไทยต้องให้ความสำคัญในเรื่องของปัจจัยที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจ เช่น หลักธรรมาภิบาลเป็นเรื่องที่มุ่งเน้นหลักการปฏิบัติงานที่ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งความเป็นธรรม ความสุจริต ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อีกทั้งเป็นการสร้างความโปร่งใสให้กับผู้ประกอบการและหรือผู้บริหารระดับสูง รวมถึงบุคลากรในองค์กรต้องยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งนี้การนำหลักธรรมาภิบาลมาบริหารจัดการมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จและยั่งยืนต่อไป

2. อัตราการเติบโตของนักท่องเที่ยว

จากการแถลงข่าวสถานการณ์ท่องเที่ยว โดยนายพงษ์ภาณุ เศวตรุนทร์ ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กล่าวว่า ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องจากข้อมูลสถิติของนักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยเฉพาะเดือนธันวาคม 2560 มีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวมีจำนวนสูงสุดถึง 3.5 ล้านคน ส่งผลต่อรายได้ของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศและสร้างรายได้ถึง 1.9 แสนล้านบาท ทั้งนี้ในปี 2560 มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางยังประเทศไทย จำนวน 35,381,210 คน ก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยว 1,824,042 ล้านบาท [6] จากรายงานดัชนีความเชื่อมั่นผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในประเทศไทย คาดว่าในปี 2561 จะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติรวม 37.18-37.92 ล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 5.06-7.15 และมีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติรวม 2.12-2.16 ล้านล้านบาท อีกทั้งดัชนีความเชื่อมั่นปี 2561 ไตรมาสแรกธุรกิจอุตสาหกรรมอันผลมาจากปัจจัยสนับสนุนจากการขยายตัวของสายการบินต้นทุนต่ำ และการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทย รวมถึงนโยบายประชานิยมที่ช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย [7]

3. ปัจจัยความเสี่ยงและปัจจัยสนับสนุนผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีปัจจัยความเสี่ยง และปัจจัยสนับสนุนที่ส่งผลต่อผู้ประกอบการ และหรือผู้บริหารระดับสูงขององค์กรธุรกิจต้องให้ความสำคัญ ดังนี้

1) การดำเนินธุรกิจที่ขาดหลักธรรมาภิบาลที่ดี ซึ่งผู้ประกอบการต้องให้ความสำคัญโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์เพื่อเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้หลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อการกำกับดูแลกิจการที่ดี และเป็นโครงสร้างที่ถือเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการองค์กร ได้แก่ ความโปร่งใสและความซื่อสัตย์ การวางแผนการปฏิบัติงานและความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ [8]

2) กลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวรายใหญ่ขยายการลงทุน ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการโรงแรมรายใหญ่เล็งเห็นโอกาสทางธุรกิจจากการลงทุนธุรกิจอุตสาหกรรมโรงแรม 3 ดาว ซึ่งเป็นโรงแรมขนาดกลางเพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เน้นเรื่องคุณภาพ ความคุ้มค่าและราคา เช่น กลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมโรงแรมที่พัก โดยเฉพาะกลุ่มเซ็นทารา กลุ่มดิเอราวัณ กรู๊ป เป็นต้น [9]

3) การเข้าสู่ตลาดของผู้ประกอบการรายใหม่ เนื่องจากการลงทุนที่ต่ำส่งผลถึงโอกาสในการลงทุนที่ได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า จากการขยายตัวของภาคธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว [10]

4) ปัจจัยสนับสนุนด้านนโยบายภาครัฐบาล ได้แก่ นโยบายที่ผ่านการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับมาตรการภาษีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยสามารถนำค่าใช้จ่ายจากการท่องเที่ยว เช่น ที่พักที่จ่ายจริงสูงสุดไม่เกิน 15,000 บาท โดยกำหนดช่วงของระยะเวลาตั้งแต่ 1 มกราคม 2561-31 ธันวาคม 2561 ซึ่งเป็นมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยวของประเทศไทย [11]

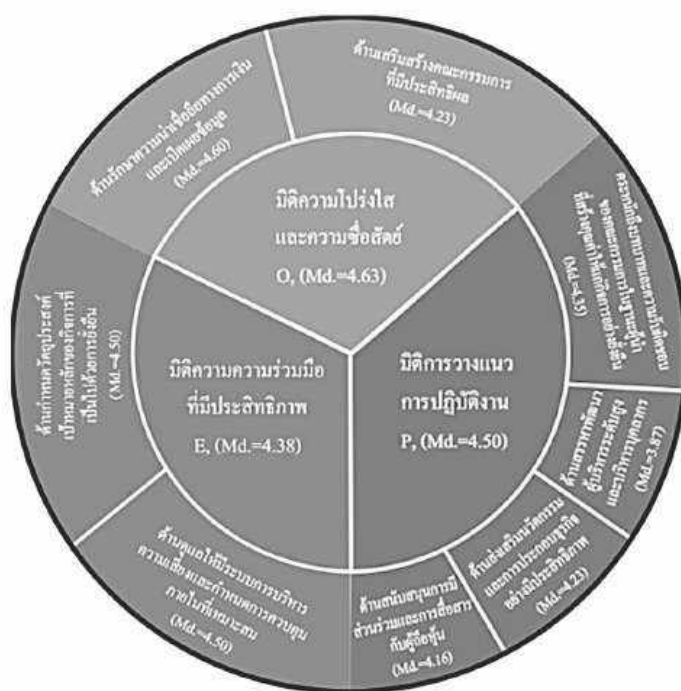
4. กลยุทธ์เพื่อสร้างมูลค่าและสร้างความแตกต่างของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

การสร้างกลยุทธ์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามนโยบายของภาครัฐบาลเพื่อสร้างความเข้มแข็งและมาตรฐานสากลให้กับธุรกิจเชื่อมโยงสู่ประชาคมโลก ผู้ประกอบการและหรือผู้บริหารระดับสูงของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต้องพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ [12] ประกอบด้วย การสร้างความมั่นคง การสร้างความมั่นคงและการสร้างความยั่งยืน โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มของธุรกิจและการสร้างความแตกต่างในการจัดการองค์กรธุรกิจ โดยการนำกลยุทธ์หลักธรรมาภิบาลของสำนักคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจโดยมุ่งเน้นหลักการปฏิบัติงานที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นซึ่งความเป็นธรรม ความสุจริต ความมี

ประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมถึงความโปร่งใสในการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการและหรือผู้บริหารระดับสูงต้องยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดการองค์กรหรือหน่วยงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งประกอบด้วยแนวทางปฏิบัติ 8 ข้อหลัก ดังนี้ 1) ตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบของคณะกรรมการในฐานะผู้นำที่สร้างคุณค่าให้แก่กิจการอย่างยั่งยืน 2) กำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมายหลักของกิจการที่เป็นไปเพื่อความยั่งยืน 3) เสริมสร้างคณะกรรมการที่มีประสิทธิผล 4) สรรหาและพัฒนาผู้บริหารระดับสูงและการบริหารบุคลากร 5) ส่งเสริมนวัตกรรมและการประกอบธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อ 6) ดูแลให้มีระบบการบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายในที่เหมาะสม 7) รักษาความน่าเชื่อถือทางการเงินและการเปิดเผยข้อมูล และ 8) สนับสนุนการมีส่วนร่วมและการสื่อสารกับผู้ถือหุ้น ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีและเป็นหลักการกำกับดูแลกิจการที่เหมาะสม [13]

5. แนวคิดและทฤษฎีธรรมาภิบาล

จากงานวิจัยอิทธิพลของธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทย ประกอบด้วย มิติความโปร่งใสและความซื่อสัตย์ มิติการวางแผนการปฏิบัติงานและมิติความมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ โดยบูรณาการแนวคิดหลักธรรมาภิบาลของสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

ภาพที่ 1 รูปแบบธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทย [14]

รูปแบบธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทย ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมของผู้ถือหุ้นในการปฏิบัติงานและวางแผนการดำเนินงานของธุรกิจ อีกทั้งการดูแลองค์กรเพื่อให้มั่นใจว่าผู้ถือหุ้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญขององค์กรโดยให้มีการเปิดเผยมติที่ประชุมและการจัดทำรายงานการประชุมผู้ถือหุ้นเป็นไปอย่างถูกต้องและครบถ้วน รวมถึงการกำกับดูแลให้การดำเนินการในวันประชุมผู้ถือหุ้นเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โปร่งใสมีประสิทธิภาพ

บทความวิชาการ

การจัดการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วยหลักธรรมาภิบาล
ในยุคไทยแลนด์ 4.0

6. บทสรุป

การจัดการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วยหลักธรรมาภิบาลในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยผู้ประกอบการไทยในยุคปัจจุบันต้องมีการปรับตัวเพื่อรองรับการกำหนดนโยบายของภาครัฐบาลซึ่งเป็นโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจโดยมีวิสัยทัศน์ที่ว่ามันคง มั่งคั่งและยั่งยืน ที่มีการกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่างๆ เพื่อแก้ไข จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างความเจริญให้กับประเทศ และสามารถรับมือกับภัยคุกคามรวมถึงจัดการกับโอกาสทางธุรกิจให้มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม อีกทั้งจากรายงานของธนาคารแห่งประเทศไทย เกี่ยวกับแนวโน้มธุรกิจที่มีแนวโน้มการลงทุนและการเติบโตอย่างต่อเนื่องจากข้อมูลของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย ดังนั้นจากเหตุผลดังกล่าวส่งผลให้ภาครัฐบาลเล็งเห็นโอกาสและให้ความสำคัญกับภาคธุรกิจอุตสาหกรรมด้านบริการ ซึ่งมีสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 17 ของโครงสร้างรายได้และเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นสาขาหนึ่งที่อยู่ในภาคธุรกิจบริการที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยและยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ มีทักษะ และความสามารถในการปฏิบัติงานในความรับผิดชอบและเข้าใจในกระบวนการและขั้นตอนทำงานอย่างชัดเจนในงานที่ปฏิบัติและมีความรู้ความเข้าใจในด้านเทคโนโลยี รวมถึงสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งเศรษฐกิจของประเทศไทยมีอัตราการเติบโตอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะธุรกิจอุตสาหกรรมภาครัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญโดยมีการกำหนดนโยบายสนับสนุนเพื่อให้ผู้ประกอบการไทยมีมาตรฐานสากล เช่น นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจได้แก่ความมั่นคง ความมั่งคั่งและความยั่งยืนของธุรกิจไทยสู่ความเป็นสากลดังนั้นผู้ประกอบการต้องเตรียมความพร้อมเพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นธุรกิจ 4.0 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐบาลในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินธุรกิจจะประสบความสำเร็จผู้บริหารระดับสูงมีความสำคัญต่อองค์กรที่เป็นตัวขับเคลื่อนองค์กรและสร้างคุณค่าให้กับองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วยหลักธรรมาภิบาลในยุคไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งผู้ประกอบการไทยต้องให้ความสำคัญในเรื่องของการมุ่งเน้นหลักการปฏิบัติงานที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งความเป็นธรรม ความสุจริต ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลรวมถึง ความโปร่งใสที่ผู้บริหารขององค์กรต้องยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการจัดการองค์กรหรือหน่วยงานให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด อีกทั้งแนวคิดหลักธรรมาภิบาลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจซึ่งประกอบด้วยหลักปฏิบัติที่ผู้บริหารระดับสูงหรือคณะกรรมการต้องยึดถือเป็นแนวทาง 8 ข้อหลัก ดังนี้ ตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบต่อคณะกรรมการในฐานะผู้นำที่สร้างคุณค่าให้แก่กิจการอย่างยั่งยืน กำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมายหลักของกิจการที่เป็นไปเพื่อความยั่งยืน เสริมสร้างคณะกรรมการที่มีประสิทธิผล สรรหาและพัฒนาผู้บริหารระดับสูงและการบริหารบุคลากร ส่งเสริมนวัตกรรมและการประกอบธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อดูแลให้ระบบการบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายในที่เหมาะสม รักษาความน่าเชื่อถือทางการเงินและการเปิดเผยข้อมูลและสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการสื่อสารกับผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีและเป็นหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี ทั้งนี้ในปัจจุบันพบว่าการจัดการองค์กรยังไม่ประสบความสำเร็จอันเนื่องมาจากการทุจริตความไม่เป็นธรรมและความไม่โปร่งใสของผู้บริหารระดับสูงที่บริหารงานไม่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลซึ่งส่งผลต่อองค์กรพันธมิตรทางธุรกิจลูกค้าผู้ถือหุ้นและนักลงทุน สังคม ผู้บริหารและพนักงานที่มีส่วนได้เสีย ในการจัดการ รวมถึงส่งผลถึงการดำเนินธุรกิจที่ขาดประสิทธิภาพและความมั่นคง ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นถือเป็นประเด็นสำคัญในการจัดการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วยหลักธรรมาภิบาลในยุคไทยแลนด์ 4.0 เพื่อจัดการองค์กรบนพื้นฐานหลักธรรมาภิบาลสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

อีกทั้งการจัดการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วยหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทย คือ การกำกับดูแลให้คณะกรรมการแต่ละคนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ลักษณะการประกอบธุรกิจ

และกฎหมายตลอดจนสนับสนุนให้กรรมการทุกคนได้รับการเสริมสร้างทักษะสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม รวมถึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมและการสื่อสารกับผู้ถือหุ้น และผู้มีส่วนได้เสียให้เป็นไปอย่างเหมาะสมเท่าเทียมกัน และต้องกำหนดหรือดูแลให้วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของกิจการให้สอดคล้องกับการสร้างคุณค่าของกิจการลูกค้า ผู้มีส่วนได้เสียและสังคมโดยรวม ทั้งนี้ควรกำกับดูแลให้มีการจัดทำนโยบายและแนวปฏิบัติด้านการต่อต้านคอร์รัปชันที่ชัดเจนและสื่อสารในทุกระดับขององค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ทั้งนี้ผู้ประกอบการกำหนดกลยุทธ์ นโยบายการดำเนินการ ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรที่สำคัญเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกิจการและติดตามดูแลการบริหารและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพ และแรงจูงใจที่เหมาะสม โดยจัดทำแนวทางและกรอบการกำกับดูแล การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศระดับองค์กรที่สอดคล้องกับความต้องการของกิจการ และดูแลให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเพิ่มโอกาสทางธุรกิจ เพื่อพัฒนาการดำเนินงาน การบริหารความเสี่ยงเพื่อให้กิจการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายหลักของกิจการโดยให้ผู้ถือหุ้นมีส่วนร่วมในกระบวนการปฏิบัติงานที่สำคัญขององค์กร

ทั้งนี้ผู้ประกอบการต้องให้ความสำคัญและคำนึงถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตดังนั้นต้องมีการกำหนดโครงสร้างขององค์กรให้ชัดเจน เช่น โครงสร้างการปฏิบัติงาน โครงสร้างค่าตอบแทน เป็นต้น มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ มีการวางแผนการดำเนินธุรกิจเพื่อกำหนดกลยุทธ์ในระยะกลางและหรือประจำปีให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ รวมถึงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการบริหารและการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัย อีกทั้งผู้ประกอบการต้องมีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม เพื่อพัฒนาองค์กรได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้ผู้ประกอบการไทยต้องพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพของธุรกิจและเป็นมาตรฐานสากล จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้กับการจัดการองค์กร อีกทั้งต้องพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีประสิทธิภาพ และผู้บริหารระดับสูงขององค์กรต้องประกอบธุรกิจอย่างมีจริยธรรม เคารพสิทธิ มีความชัดเจนโปร่งใส และความซื่อสัตย์สุจริตต่อองค์กรโดยให้สอดคล้องกับบริบทขององค์กรควรให้ความสำคัญกับธรรมาภิบาลผู้บริหารระดับสูงจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะเกี่ยวกับธรรมาภิบาล ควรกำหนดโครงสร้างการบริหารงานของผู้บริหารและบุคลากรให้ชัดเจนอันจะส่งผลให้เกิดประสิทธิผลอย่างยั่งยืน

7. ข้อเสนอแนะ

การจัดการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วยหลักธรรมาภิบาลในยุคไทยแลนด์ 4.0 ผู้ประกอบการต้องมีการปรับตัวเพื่อรองรับสถานการณ์เศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยเฉพาะธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีความสอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐบาล ซึ่งธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มการเติบโตอย่างต่อเนื่อง จากสภาพแวดล้อมและบริบทของการท่องเที่ยวของประเทศ อาทิเช่น แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงาม มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทันสมัย รวมถึงต้นทุนการท่องเที่ยวที่ต่ำและวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่มีความแตกต่างจากประเทศอื่น จึงเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางท่องเที่ยวประเทศไทยมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงภาครัฐบาลให้การสนับสนุนและร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย เช่น นโยบายไทยแลนด์ 4.0 โดยกำหนดให้มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืนโดยให้ความสำคัญกับการวางรากฐานและการแก้ไขปัญหาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยสู่ความเป็นมาตรฐานสากล การพัฒนาด้านคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว บุคลากรการท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน อันส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยให้ผู้ประกอบการและหรือผู้บริหารระดับสูงขององค์กรมีความรู้ ความเข้าใจในธุรกิจ มีการกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ในการปฏิบัติงาน เช่น การนำแนวทางของหลักธรรมาภิบาล ความโปร่งใสมาประยุกต์ใช้เพื่อให้องค์กรมีประสิทธิภาพ

บทความวิชาการ

การจัดการธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วยหลักธรรมาภิบาล
ในยุคไทยแลนด์ 4.0

และก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ อีกทั้งภาครัฐบาลยังกำหนดกลยุทธ์เพื่อใช้ในการกระตุ้นการท่องเที่ยว โดยกำหนดนโยบายโดยผ่านการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับมาตรการภาษีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถนำค่าใช้จ่ายจากการท่องเที่ยวใช้ในการลดหย่อนภาษีซึ่งเป็นมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยวของประเทศไทย เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการและหรือผู้บริหารระดับสูงต้องให้ความสำคัญเรื่องของปัจจัยความเสี่ยงและปัญหาที่อาจเกิดขึ้นและส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจ เช่น กลุ่มธุรกิจรายใหญ่ขยายการลงทุนการเข้าสู่ตลาดของผู้ประกอบการรายใหม่จากโอกาสทางธุรกิจและการเติบโตอย่างต่อเนื่องของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทย

ดังนั้นผู้ประกอบการและหรือผู้บริหารระดับสูงขององค์กรต้องศึกษาค้นคว้าเพื่อปรับเปลี่ยนกลยุทธ์เพื่อนำมาพัฒนาองค์กรให้ประสบความสำเร็จและสร้างมูลค่าเพิ่มและความแตกต่างของธุรกิจโดยการนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ โดยมุ่งเน้นหลักความเป็นธรรม ความสุจริต ความโปร่งใสและจริยธรรมในการปฏิบัติงานและการดำเนินธุรกิจขององค์กร เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งผู้ประกอบการและ/หรือผู้บริหารระดับสูงควรกำกับดูแลให้มั่นใจว่าวัตถุประสงค์เป้าหมาย ตลอดจนกลยุทธ์ของกิจการต้องสอดคล้องกับการประเมินและติดตามว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของกิจการกำหนดทั้งนี้ผู้ประกอบการต้องมีความเข้าใจในโครงสร้างและความสัมพันธ์ของผู้ถือหุ้นที่อาจมีผลกระทบต่อการบริหารและการดำเนินงานของกิจการ อีกทั้งความโปร่งใสและความซื่อสัตย์มีความสำคัญต่อองค์กรโดยเฉพาะการรักษาความน่าเชื่อถือทางการเงินและการเปิดเผยข้อมูลที่ส่งผลต่อการจัดการ อีกทั้งผู้ประกอบการต้องให้ความสำคัญในการจัดการทรัพยากรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยคำนึงถึงผลกระทบและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลัก โดยการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ได้อย่างเหมาะสมปลอดภัยของผู้ประกอบการไทยเพื่อความยั่งยืนของธุรกิจ ดังนั้นผู้ประกอบการไทยต้องพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพของธุรกิจและเป็นมาตรฐานสากลจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้กับการจัดการองค์กรและการกำหนดแนวทางปฏิบัติเชิงนโยบายโดยผู้ประกอบการไทยควรเลือกแนวทางของหลักธรรมาภิบาลนำไปใช้ให้สอดคล้องกับบริบทขององค์กรและควรให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาลโดยผู้บริหารระดับสูงจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะเกี่ยวกับธรรมาภิบาล อีกทั้งควรกำหนดโครงสร้างการบริหารงานของผู้บริหารและบุคลากรให้ชัดเจนอันจะส่งผลให้เกิดประสิทธิผลอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- [1] กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพมหานคร.
- [2] สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2560). [ออนไลน์]. ไทยแลนด์ 4.0 สร้างเศรษฐกิจใหม่. [สืบค้นวันที่ 29 กันยายน 2560]. จาก <https://smartfinder.asia/>
- [3] สำนักปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการโรมฟิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- [4] ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2560). รายงานแนวโน้มธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- [5] ประชาชาติธุรกิจ. (2560). [ออนไลน์]. แกล้งโกงทัวร์เถื่อน. [สืบค้นวันที่ 29 ธันวาคม 2560]. จาก https://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1468049520
- [6] กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2561). แลงข่าวสถานการณ์ท่องเที่ยวเดือนธันวาคม ปี 2560. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

- [7] สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2560). ดัชนีความเชื่อมั่นผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [8] Anna Bruce-Lockhart. (2017). What do we mean by 'governance'. Editor, World Economic Forum.
- [9] ประชาชาติธุรกิจ. (2560). [ออนไลน์]. โรงแรมแห่งสุด 3 ดาว รับนักท่องเที่ยวระดับกลางโต. [สืบค้นวันที่ 1 ตุลาคม 2560]. จาก https://www.prachachat.net/News_detail.php?newsid=1388741750
- [10] ศูนย์วิจัยกสิกรไทย ธนาคารกสิกรไทย. (2560). [ออนไลน์]. ธุรกิจโรงแรมแข่งขันรุนแรงขึ้น คาดปี 60 รายได้ธุรกิจโรงแรมขยายตัวร้อยละ 3.7-5.5 (กระแสดัชนี ฉบับที่ 2826). [สืบค้นวันที่ 1 ตุลาคม 2560]. จาก <https://www.kasikornresearch.com/th/K-EconAnalysis/Pages/ViewSummary.aspx?docid...>
- [11] ศูนย์วิจัยกสิกรไทย ธนาคารกสิกรไทย. (2560). [ออนไลน์]. นับถอยหลังเทศกาลสงกรานต์ปีเก่าต้อนรับปีใหม่ 2561... การท่องเที่ยวไทยคึกคัก คาด 4 วัน รายได้ท่องเที่ยวประมาณ 34,150 ล้านบาท (กระแสดัชนี ฉบับที่ 2888). [สืบค้นวันที่ 28 ธันวาคม 2560]. จาก <https://www.kasikornresearch.com/th/k-econAnalysis/pages/ViewSummary.asp?docid=36721>
- [12] กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2559). โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคงและยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร.
- [13] สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2560). หลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีสำหรับบริษัทจดทะเบียน. กรุงเทพมหานคร.
- [14] สุรภา ไถ่บ้านกวย และอนุรักษไกรยุทธ. (2560). อิทธิพลของธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทย. กรุงเทพมหานคร. สมาคมผู้ตรวจสอบภายในแห่งประเทศไทย.